

AUDRE LORDE

Sister Outsider

ESSEITÄ JA PUHEITA

AUDRE LORDE

Sister Outsider

Esseitä ja puheita

SUOMENTANUT KAIJAMARI SIVILL

Sisältövaroitusta: kirjassa on viittauksia syrjiviin ja rasistisiin ilmaisuihin.

Original title: *Sister Outsider: Essays and speeches*

Copyright © 1984, 2007 by Audre Lorde

Suomenkielinen laitos © Kaijamari Sivill ja Kustannusyhtiö Kosmos, 2022

ISBN 978-952-352-102-5

Kansi: Sanna-Reeta Meilahti

***KOSMOS**

PAINETTU EU:SSA.

Kiitokset

Haluan kiittää korvaamattomasta avusta jokaista naista, joka on tukenut minua näitä tekstejä kirjoittaessani. Erityiskiitos kuuluu kärsivälliselle ja näkemykselliselle toimittajalleni Nancy K. Boreanolle, joka auttoi tekemään koko prosessista totta.

Sisällys

<i>Esipuhe</i>	9
<i>Alkusanat</i>	12
<i>Huomioita Venäjän-matkalta</i>	21
<i>Runous ei ole ylellisyyttä</i>	53
<i>Miten muuttaa vaikeneminen kieleksi ja toiminnaksi</i>	59
<i>Pinnan raaputusta: huomioita naisille ja rakkaudelle asetetuista esteistä</i>	66
<i>Eroottisen hyötyjä: eroottinen voimavarana</i>	78
<i>Seksismi: kasvonsa mustannut amerikkalainen viitsaus</i>	89
<i>Avoin kirje Mary Dalylle</i>	98
<i>Poikalapsi: mustan lesbofeministin vastaus</i>	106
<i>Haastattelu: Audre Lorde ja Adrienne Rich</i>	118
<i>Isännän taloa ei isännän työkaluilla hajoteta</i>	164
<i>Ikä, rotu, luokka ja sukupuoli: naiset määrittelemässä eroja uudelleen</i>	170
<i>Suuttumuksen hyödyt: naisten reaktioita rasismiin</i>	186
<i>60-luvun opit</i>	203
<i>Silmästä silmään: mustat naiset, viha ja suuttumus</i>	220
<i>Paluu Grenadaan: väliraportti</i>	268

ESIPUHE

Audre Lorden merkittävin proosateos, paradoksaalisesti nimetty *Sister Outsider*, on purevaa tekstiä vielä kaksikymmentäkolme vuotta julkaisemisensa jälkeen – teos ylittää maineeltaan jopa hänen runoutensa, mitä voi pitää melkoisena saavutuksena. Jos Lorde olisi yhä joukossamme elämää sykkivissä Yhdysvalloissa eikä leijuisi jossain Guinean rannikon yläpuolella, hän yhä haluaisi ja vaatisi ”ulkopuolisen” asemaa. Nämä proosatekstit, samoin kuin hänen runoutensa, asettavat hänet (ja meidät), kuten Akasha Gloria Hull vuosia sitten sanoi, ”tulilinjalle”, kieltäytymään sisäkehän turvallisuudesta. Palaan näihin teksteihin aina uudestaan – näinä kopeiden ja luonnottomien tekojen aikana, kun käydään Irakin sotaa ja hallitus jätti heitteille hirmumyrsky Katrinan uhrit Meksikonlahden rannoilla. *Sister* on minun siskoni, vaikka miten torjuisin hänen neuvonsa: ”Mustina... meidän on vastustettava paitsi meitä ulkopuolelta epäinhimillistäviä voimia, myös niitä sortavia arvoja, jotka meidät on pakotettu sisäistämään..”¹ Ei

haittaa, vaikka *Sisterin* päällisin puolin helpot aforismit suututtavat minua: ”*Sillä isännän taloa ei isännän työkaluilla hajoteta koskaan*”² Ei haittaa, vaikka *Sisterissä* sitkeästi kysytään vaikeita kysymyksiä: ”Miksi Mustat naiset varaavat erityisen vihaisen ja pettyneen äänensävyyn toisilleen? Kenet meidän pitää tuhota, kun hyökkäämme toisiamme vastaan siihen ennaltamäärättyyn totisen hävityksen sävyyn?”³

Sister on minulla aina käden ulottuvilla, hyllyssä tai muiden tarkkaan luettujen opusten pinossa – *The Black Woman: An Anthology, Conditions; Five, The Black Women's Issue; Lesbian Fiction; Top Ranking*. Minulla on useita koirankorville luetuja, alleviivattuja, kahvitahraisia kappaleita – kotona, töissä, yöpöydällä – ne ovat minulle välttämättömiä kuin silmälasit, auttavat näkemään tarkemmin.

Opettamani naistutkimuksen seminaarin syyslukukaudella hyödynnetään aina jotain seuraavista teksteistä feministisen aktivismin teorian kannalta: ”Ikä, rotu, luokka ja sukupuoli: Naiset määrittelemässä eroja uudelleen”, ”Avoin kirje Mary Dalyille” tai ”Suuttumuksen hyödyt: Naisten reaktioita rasismiin”. Lorde kykenee räjäyttämään valistushankkeen ja samalla käyttämään sen työkaluja.

Vuonna 1990 lainasin itseäni artikkelissa ”Knowing the Danger and Going There Anyway”, jonka kirjoitin Lordesta bostonilaiseen feministiseen sanomalehteen, *Sojourneriin*, ja nyt muutan sisko-kielikuvaa, lainaan itseäni uudestaan: ”Sanoin, että Audre Lorden työ on ’naapuri jonka kanssa olen kasvanut, jonka puheiden rehellisyyteen voi aina luottaa,

joka pelastaa minut kun olen unohtanut kotiavaimeni, joka lähtee kanssani vuokralaisten tai kaupunkilaisten kokoukseen, kyläjuhliin’.”⁴ Vuonna 1990 Lorde yhä oli keskuudessamme. *Sister Outsider* on ottanut luojaansa paikan sinä hyvänä naapurina. Tämän uuden laitoksen myötä meillä on hyvä naapuri ja sisko uudelle sukupolvelle. Jatketaan me vanhat naapurit innoittumista Lorden valovoimaisesta kirjoittamisesta ja inspiroitukoot uudet naapurit tuoreesti.

– CHERYL CLARKE 2007

Viitteet

1. ”60-luvun opit”, s. 206.
2. ”Isännän taloa ei isännän työkaluilla hajoteta koskaan”, s. 168.
3. ”Silmästä silmään: Mustat naiset, viha ja suuttumus”, s. 243.
4. Cheryl Clarke: *The Days of Good Looks: Prose and Poetry*, 1980–2005 (New York: Carroll & Graf, 2006).

ALKUSANAT

Kun ryhdyimme toimittamaan teosta *Sister Outsider – Esseitä ja puheita* – kauan sen jälkeen kun kirjasta oli olemassa käsitys, allekirjoitettu sopimus ja uutta materiaaliakin jo kirjoitettuna – Audre Lorde ilmoitti eräänä iltapäivänä työskennellessämme, että hän ei kirjoita teoriaa. ”Olen runoilija”, hän sanoi.

Lorden asema runoilijana on kiistaton. Ei ole silti epäilystäkään siitä, että *Sister Outsider*, tämän Mustan lesbofeministin viimeisten kahdeksan vuoden aikana kirjoittamien puheiden ja esseiden kokoelma tekee asiaproosateksteillään selväksi sen, minkä moni jo tiesi: Audre Lorden ääni on aivan keskeinen nykyisen feministisen teorian kehityksessä. Hän on tietoisuuden terävintä kärkeä.

Kokoelmaan sisällytetyt viisitoista tekstiä, joista osa julkaistaan nyt ensimmäistä kertaa, ovat pakollista luettavaa. Olipa kyse jo tutuksi käyneestä ”Eroottisen hyötyjä: Eroottinen voimavarana”, joka avaa meidät kaikkiin elämänalueisiin sisältyvän eroottisen potentiaaliselle voimalle:

Eroottisesta puhuessani puhun siitä naisten elämänvoiman vahvistajana, puhun voimaannutetusta luovasta energiasta, jonka tietoa ja käyttöä me parhaillaan otamme takaisin kielessämme ja historiassamme, tanssissa, rakastamisessa, työssä, kaikessa elämässä.¹

tai sitten vastikään kirjoitetusta ”Silmästä silmään: Mustat naiset, viha ja suuttumus”, jossa tutkitaan Mustien naisten keskinäisen vihamielisyyden valkoisia, rassistisia juuria:

Me olemme Mustia naisia ja syntyneet yhteiskuntaan, johon on iskostunut halveksunta ja ylenkatse kaikkea Mustaa ja naispuolista kohtaan. Me olemme vahvoja ja kestäviä. Meissä on myös syviä arpia.²

Lorden työ laajentaa, syventää ja rikastuttaa kaikenlaista ymmärrystä siitä, mitä feminismi voi olla.

Entä sitten runouden ja teorian välinen ”konflikti”, ristiriita niiden erillisten ja ilmeisen yhteensovittamattomien alueiden välillä? Meille on väitetty, että runous ilmaisee sitä, mitä tunnemme, ja teoria toteaa sen, mitä tiedämme, että runoilija luo hetken huumassa, kun taas teoreetikon tapa on, olosuhteiden pakosta, harkitseva ja järkevä, että toinen on taidetta ja siksi ”subjektiivisesti” koettua, toinen taas tiedettä, josta joutuu vastaamaan ajatusten ”objektiivisessa” maailmassa. Meille on väitetty, että runoudella on sielu ja teorialla aivot ja että meidän on valittava niiden välillä.

Valkoinen länsimainen patriarkaalinen järjestys vaatii, että uskomme tunteen ja ajattelun – runouden ja teorian – väliseen luontaiseen ristiriitaan. Meitä on helpompi hallita, kun osa meistä itsestämme on erotettu muusta, sirpaloitunut, epätasapainossa. Muunkinlaisia konfiguraatioita on, toisia tapoja kokea maailmaa, joskin niitä on usein vaikeaa nimetä. Ne voi aistia, niiden ilmaisua voi etsiä. Koska feminismin tehtävä on luoda yhteyksiä, korjata tarpeettomia jakolinjoja, *Sister Outsider* antaa toivoa.

Audre Lorden tekstit ovat sysäys kohti eheyttä. Sillä mitä hän sanoo ja miten hän sen sanoo on meihin sekä emotionaalinen että älyllinen vaikutus. Hän kirjoittaa siitä lähtökohdasta, kuka hän on: Musta nainen, lesbo, feministi, kahden lapsen äiti, grenadalaisten siirtolaisten tytär, opettaja, syövästä parantunut, aktivisti. Hän tekee arjestaan materiaalia, jota voimme käyttää muovaamaan omaa elämäämme. Hänellä on kaipuu eheyteen, tarve ottaa mukaan kaikki puolet itsestään ja puhutella niitä, ja hän opettaa meille erilaisuuden merkityksestä – ”se [on] raaka ja voimakas yhteys, josta henkilökohtainen voimamme taotaan”.³

Luin esseen ”Poikalapsi: Mustan lesbofeministin vastaus” ensimmäisen kerran muutama vuosi sitten, kun itse valkoisena juutalaisena lesboäitinä yritin työläästi hyväksyä sen, että esimurrosikäinen poikani väistämättä kasvaisi lopulta mieheksi. Pojastani tulisi fyysisesti mies, ja sen lisäksi hän saattaisi myös käyttäytyä miehen lailla. Sen tiedostaminen johti vakavaan henkiseen kriisiin hetkessä ja tilanteessa, jossa käytännöllisesti

katsoen kaikki tuntemani lesboäidit (joiden näin jälkeenpäin tajuan myös olleen valkoisia), joko inttivät, että heidän ”androgynyit” poikalapsensa pysyisivät ennallaan, että heistä ei kasvaisi seksistisiä/misogyy nisiä miehiä, tai sitten heidät painostettiin valitsemaan separatistisen yhteisönäkemyksen ja poikiensa välillä. Tunsin olevani niukkojen vaihtoehtojen ansassa. Lordella sitä vastoin oli laajempi näkemys. Hän aloitti lapsensa lähestyvän miehuuden todellisuudesta (”Pojistamme ei kasva naisia.”⁴) ja kysyi, millainen mies pojasta tulisi. Hän tajusi selvästi, että voisi *sekä* rakastaa poikaansa kiihkeästi *että* päästää tästä irti. Heidän molempien selviytymisen tähden hänellä ei itse asiassa ollut muuta vaihtoehtoa kuin päästää irti, opettaa pojalleen että hän ei ole ”olemassa tunteakseen tunteita [pojan] puolesta”.⁵

Lorde ja minä olemme molemmat lesboäitejä, joiden on opetettava poikansa tekemään oma emotionaalinen työnsä. Mutta hänen poikansa Jonathan on Musta, minun poikani Joshua taas valkoinen, eikä se ole vähäpätöinen ero rasisisessa yhteiskunnassa heitä yhdistävästä miehuudesta huolimatta. Kuten Lorde on kirjoittanut toisaalla:

Toiset ongelmat ovat meille yhteisiä naisina, toiset eivät. Te pelkäätte, että lapsenne kasvetuuaan liittyvät patriarkaattiin ja todistavat teitä vastaan, me pelkäämme, että lapsemme kiskotaan autosta ulos ja ammutaan kadulle ja että te käännätte selkänne syille, joiden vuoksi he kuolevat.⁶

Luin ”Poikalapsen,” ja se oli niitä hetkiä, kun muistan tunteeni ison liukahduksen sisälläni.

Ymmärsin, ettei kyse ollut vain siitä, että Lorde tiesi minua enemmän poikalasten kasvattamisesta, vaikka olin saanut siihen asiantuntijaneuvoja. Oivalsin, miten suoraan Lorden tieto oli sidoksissa hänen erilaisuuteensa – niihin mustuuden ja lesbouden realiteetteihin, jotka sijoittivat hänet vallitsevan yhteiskunnan ulkopuolelle. Hänellä oli tietoa, jota minulla, suurimman osan elämästään keskiluokkaisessa heteroseksuaalisessa maailmassa eläneellä valkoisella naisella ei ollut, tietoa, jota voisin käyttää, tietoa, jota tarvitsin.

Sillä selviytyäkseen niiden meistä, joille sorto on yhtä periamerikkalaista kuin omenapiirakka, on aina pitänyt olla sivustakatsojia...⁷

Minä häpesin ylimielisyyttäni, pelkäsin tietämättömyyteni paljastuvan ja olin äärettömän innostunut käyttööni avautuvista mahdollisuuksista. Lupasin tulevaisuudelleni että yritäisin kuunnella, niin muissa kuin itsessäni, niitä ääniä jotka tiesivät mitä tiesivät nimenomaan siksi, että olivat erilaisia. Halusin kuulla, mitä sanottavaa niillä minulle oli.

Heijastusvaikutukset tietenkin jatkuvat.

Kun luin ”Poikalapsen” uudestaan muutamaa vuotta myöhemmin, tehtyäni siinä välissä kovasti työtä juutalaisen identiteettini vahvistamiseksi, ajattelin haasteita, joita pojallani valkoisena juutalaisena miehenä on valkoisessa kristityssä

yhteiskunnassa. En ollut tajunnut sitä ongelmaksi ensilukemalla, ja nyt on hankalaa rekonstruoida omaa lyhytnäköisyyttäni. Kun määrittelimme itsemme, kun minä määrittelen itseni, sen missä olen sinun kaltaisesi ja missä en, en sulje sinua pois yhteydestä – minä laajennan yhteyttä.⁸

Tunteen ja ajattelun välimatka kutistuu entisestään kun tulemme tietoiseksi Lorden sisäisestä prosessista. Seuraamme, miten hän siirtyy ”tiedon kaaoksesta... sisimpämme synkästä ja aidosta syvyydestä, joka ruokkii näkemystä”⁹ kohti ”kerettiläisiä toimia, joihin unemme yllyttävät”.¹⁰

Yhteydet tarjoaa ymmärrys – oivaltaminen ja palojen yhteensovittaminen, paikasta toiseen siirtyminen.

Ymmärrys saattaa tietoa meidän ulottuvillemme, ja siitä syntyy kiihko, kimmoke, voima.¹¹

Liike on tarkoituksellista ja elämää ylläpitävää.

Selvimmin tarkoituksellisuus käy ilmi esseessä ”Miten muuttaa vaikeneminen kieleksi ja toiminnaksi”. Siinä Lorde käsittelee mahdollista syöpädiagnoosia. ”Minulla oli tunne, varmaan-kin kehollinen aistimus, että elämä ei palaisi enää koskaan ennalleen...”¹² Hän käsittelee sitä julkisesti, akateemisessa kokoontumisessa, 700 naisen edessä. Hän kertoo meille olevansa peloissaan, mutta että vaikeneminen ei suojaa häntä.

Pelkoa on aina – pelkoa näkyvyydestä, tarkastelun kovasta valosta ja kenties tuomitsemisesta, pelkoa kivusta, kuolemasta. Mutta me olemme jo eläneet sen kaiken, kaiken paitsi kuoleman, vaiti ollen. Muistutan itselleni nykyään jatkuvasti, että jos olisin syntynyt mykkänä tai pitänyt vaitiololupauksen koko elämäni ajan turvallisuuden nimissä, olisin silti kärsinyt ja kuolisin siitä huolimatta.¹³

Lorden vakaa päätös kohdata kaikkein pahin vapautuakseen kokemaan kaikkein parhaan on järkkymätön. Vaikka *Sister Outsiderissa* on tekstejä melkein kymmeneltä vuodelta, yhdeksän tämän kirjan viidestätoista tekstistä on syntynyt kahtena vuotena sen jälkeen kun Lordelle selvisi, että hänellä saattaa olla/on syöpä. Kasvuprosessinsa mittaan, kun hän oppii hyväksymään tiedon ja käyttämään kaikkea oppimaansa, hän näyttää meille asioita joita voimme ottaa käyttöön omissa selviytymistaisteluisamme riippumatta siitä, mikä meidän ”pahimpamme” onkaan.

Mitä pelättävää meille voi enää jäädä, kun olemme olleet kasvokkain kuoleman kanssa emmekä antautuneet sille? Kun hyväksyn kuoleman osaksi elämän prosessia, kenellä sen jälkeen voi olla valtaa minuun?¹⁴

Audre Lorde ei vaadi meiltä enempää kuin itseltään: että kiinnitämme huomiota ääniin, joita meidät on opetettu epäilemään, että tuomme julki sen, mitä ne meille opettavat, että

toimimme sen perusteella, mitä tiedämme. Aivan niin kuin hän kehrittelee teemojaan, työstää niitä ja jalostaa ne ajan mittaan teoriaksi, voimme mekin samalla tavoin sisällyttää materiaalin omaan elämäämme. Musta nainen, lesbo, feministi, kahden lapsen äiti, grenadalaissiirtolaisten tytär, opettaja, syövästä parantunut, aktivisti. *Sister Outsiderin* esseet ja puheet antavat uutta kaikupohjaa sille perustavanlaatuiselle mutta paljon parjatulle feministiselle oivallukselle, että henkilökohtainen on poliittista. Audre Lorden työ vahvistaa meitä.

Olen kuka olen, teen sen mitä tulini tekemään, ja kun löydän sinut itsestäni, vaikutan kuin huume tai muovaan sinua kuin taltta muistuttaakseni miten paljon sinussa on minua.¹⁵

– NANCY K. BEREANO

Joulukuussa 1983

Viitteet

1. ”Eroottisen hyötyjä: Eroottinen voimavarana”, s. 82.
2. ”Silmästä silmään: Mustat naiset, viha ja suuttumus”, s. 231.
3. ”Isännän taloa ei isännän työkaluilla hajoteta koskaan”, s. 167.
4. ”Poikalapsi: Mustan lesbofeministin vastaus”, s. 107.
5. Ibid., s. 109.
6. ”Ikä, rotu, luokka ja sukupuoli: Naiset määrittelemässä eroja uudelleen”, s. 179.
7. Ibid., s. 172.
8. Haastattelu *The Feminist Renaissance* -lehdessä.

9. "Isännän taloa ei isännän työkaluilla hajoteta koskaan," s. 167 ja "Avoin kirje Mary Dalylle", s. 101.
10. "Runous ei ole ylellisyyttä", s. 57.
11. "Haastattelu: Audre Lorde ja Adrienne Rich" s. 162.
12. Ibid., s. 162.
13. "Miten muuttaa vaikeneminen kieleksi ja toiminnaksi", s. 64.
14. *The Cancer Journals*, Aunt Lute Books, 1980, s. 25.
15. "Silmästä silmään", s. 224.

Sinun vaitiologi ei suojele sinua... Mitä ovat ne sanat, joita sinulla ei vielä ole? Mitä sinulla on sanottavanasi?

Kokoelman viidessätoista voimakkaassa esseessä ja puheessa Audre Lorde käsittelee muun muassa seksismiä, rasismia, homofobiaa ja luokkaa. Lorden terävä proosa kuvaa usein taistelua, mutta pohjimmiltaan tekstit välittävät sanomaa toivosta.

Sister Outsider on feministisen kirjallisuuden klassikko, jonka tekstit ovat ajankohtaisia yhä tänä päivänä, vaikka teos julkaistiin alun perin 1980-luvulla. Tässä uudistetussa 2000-luvun laitoksessa on runoilija-esseisti Cheryl Clarken esipuhe. Nyt Audre Lorden tekstejä julkaistaan ensimmäistä kertaa suomeksi.

9 789523 521025

ISBN 978-952-352-102-5

KL 84.2